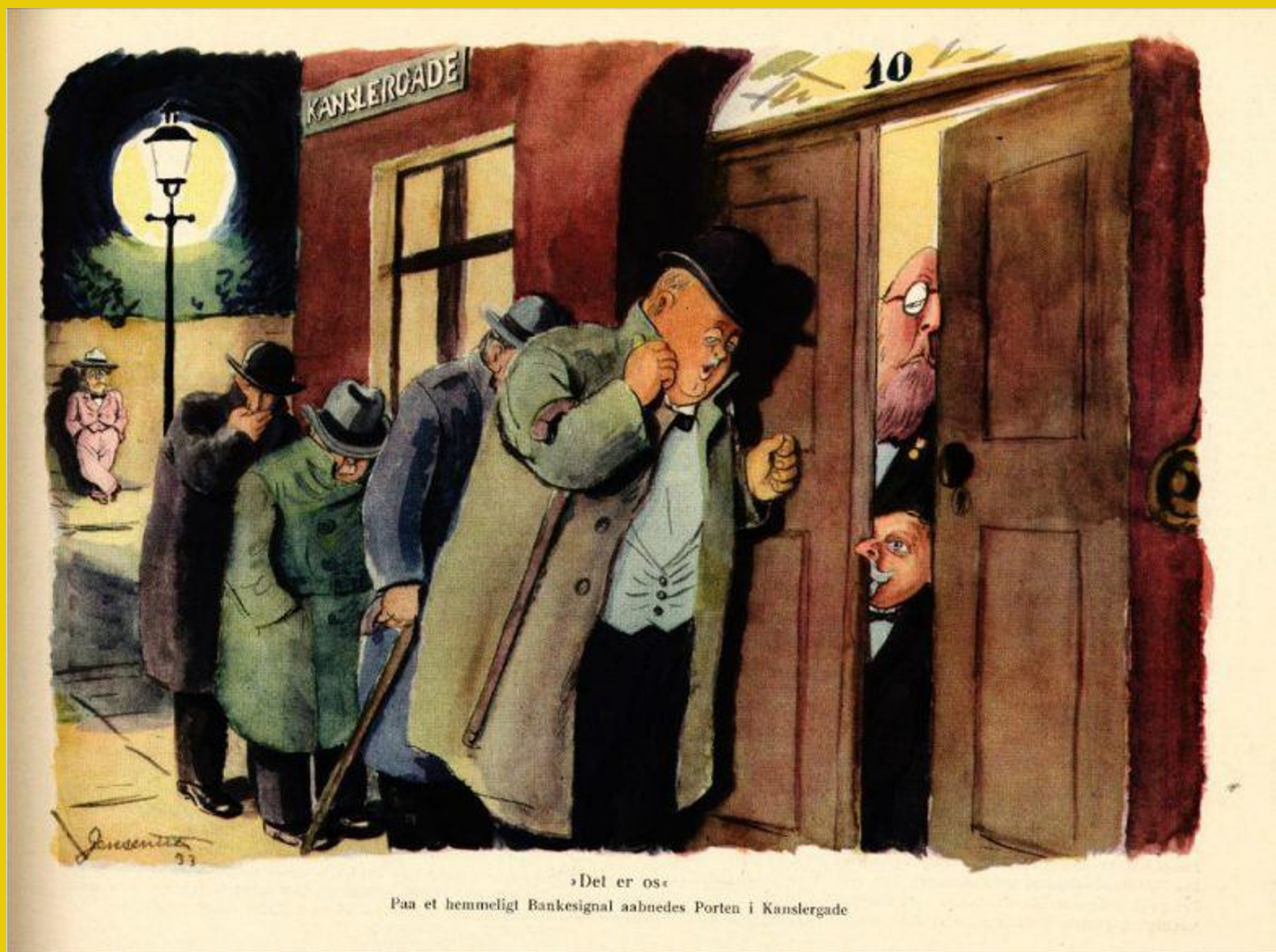

Kanslergadeforliget

Lærervejledning

ARBEJDERMUSEET
HISTORY
TO GO!

Lærervejledning til undervisningshæftet

Hvorfor arbejde med Kanslergadeforliget?

Materialet 'Kanslergadeforliget 1933 – arbejdsløshed, unge og demokrati' er udarbejdet med henblik på at understøtte kanonpunktet 'Kanslergadeforliget'. Hæftet sætter igennem temaerne arbejdsløshed, unge og demokrati fokus på den konsekvens, krisen havde for de unge og de arbejdsløse, og rammesætter hermed selve forliget som et eksempel på, hvordan politikerne ad demokratisk vej forsøgte at dæmme op for de problemer, krisen havde skabt for det danske samfund.

Arbejdet med Kanslergadeforliget er således et spørgsmål om demokrati i praksis og kan være med til at vise eleverne, at demokrati ikke er et enten-eller-stadie, men er i konstant forandring og udvikling. Konkret fokuseres der på den konsekvens, krisen havde for de unge og arbejdsløse, og hvordan utilfredshed i en befolkning kan generere mistro over for demokratiet som styreform.

Eleverne får til hvert emne mulighed for at arbejde indgående med kilder fra Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Kilderne spænder fra skriftlige kilder som taler, interviewes, breve samt citater fra Staunings virke til fotografier og affotograferede billeder. Således lægger hæftet også op til at eleverne får et indgående kendskab til forskellige kildetyper.

Til hvert emne er der indlagt en række spørgsmål, som relaterer sig til de kilder, der tages afsæt i. Disse spørgsmål har ligeledes til hensigt at lade fortiden træde ind i nutiden og stille skarpt på elevernes egne forestillinger om og holdning til de udfordringer, som krisen i dag forårsager for samfundet og dens befolkning.

Undervisningsmaterialet understøtter følgende trinmål:

Historie

- Give eksempler på, at en periodes fremherskende værdier og holdninger kan forklare afgørende begivenheder og samfundsforandringer
- Kunne sammenligne egne livsbetingelser med foregående slægtleds og diskutere, hvilke forhold der er ens, hvilke der er forskellige og baggrunden herfor
- Forklare, hvorfor den historiske udvikling i nogle perioder var præget af kontinuitet og i andre af brud

Med sit fokus på demokrati er materialet også velegnet til et tværfagligt emnearbejde med samfunds-fag.

Materialets opbygning

Materialet består af 15 sider, der under overskrifterne "unge", "arbejdsløshed" og "demokrati" gennemgår og illustrerer forskellige aspekter ved krisen i 1930'erne. Hvert emne går ligeledes i dybden med forskellige cases: De arbejdsløse fra Nakskov, De unge spaniensfrivillige og Danmark for Folket. Hvert emne er forsynet med ordforklaringer til kilderne og sætter gennem spørgsmål fokus på emnerne i relation til elevernes egen samtid.

I lærervejledningen er der en kort beskrivelse af og baggrundsviden til hver af de 15 sider, og de temaer der tages op her.

S.2-3: Kanslergadeforliget – Danmark i 1930'erne

Kanslergadeforliget indgåelse er omgærdet med en masse mystik, idet der ikke findes officielle dokumenter fra forligets indgåelse. Heller ikke i Staunings Arkiv findes nogen dokumenter, der på nogen måde kan give et sigende billede af, hvad der rent faktisk skete i hans lejlighed i januar 1933. Flere af mødedeltagerne har dog efterfølgende gengivet, hvad der skete under mødet, blandt andre Staunings husholderske Augusta Erichsen. På www.danmarkshistorien.dk kan man blandt andet finde et radiointerview med K.K. Steincke, hvor han taler om socialreformen og Kanslergadeforliget.

Inden aftalens indgåelse havde man blandt partierne indgået flere forlig, der skulle dæmme op for den økonomiske krise. Krisen var allerede brudt ud i 1929, men ramte først Danmark i 1931. Det var særlig et svigt i afsætningen af landbrugsvarer til England og Tyskland, der fik krisen til at bide sig fast i det danske samfund med massefyringer på de danske arbejdspladser som konsekvens.

1933 varslede endnu et problem på den økonomiske front: de tilbagevendende forhandlinger af arbejdsmarkedets overenskomster. Denne gang var det ikke udenlandshandlen, der skabte problemer, men overenskomsterne der i 1933 skulle genforhandles. I 1933 varslede arbejdsgiverne lock out og lønreduktion på 20 % i forbindelse med overenskomstforhandlingerne.

Argumentationen fra Arbejdsgiverforeningens side var, at arbejdsgivere, som ikke var med i arbejdsgiverforeningen, betalte op til 30-40 % under den fastsatte tarif. Parterne kunne ikke blive enige, og regeringen valgte at gribe ind for således at undgå en forværring af den økonomiske situation ved strejker og en lockout. Socialdemokratiet greb ind til fordel for arbejdsgiverne og indførte forbud med hensyn til arbejdernes ret til at strejke. Men andre problemer pressede sig også på.

Et samlet landbrug bestående af både landbo- og husmandsforeninger rettede i begyndelsen af januar 1933 en fælles henvendelse til regeringen. De ønskede en hævelse af forrentningen til 3 %, da den de foregående år havde været negativ, hvilket skulle ske ved en kronenedsenkning. Dette forslag var i sig selv risikabelt, da en handelsaftale med England var på trapperne. Hvis en kronesenkning kom på tale, ville englænderne i et handelssamarbejde få mindre ud af det engelske pund. Selv om repræsentanterne var klare i deres krav, lagde de ligeledes op til kompromiser og fælles løsninger med oppositionen. Det var atter tid for politikerne at sætte sig til forhandlingsbordet. Det var Det Radikale Venstre, Venstre og Socialdemokratiet samt repræsentanter fra landbo- og husmandsforeningerne, der indgik i forliget. Lige som ved mange af de andre forlig der blev indgået, var regeringen afhængig af en forligsaftale med et af oppositionspartierne, da den nok havde et flertal i folketinget, men ikke i landstinget. Dette fik regeringen først i 1936. Det Konservative Folkeparti var også med i de første runder af forhandlingerne, men ville ikke være med i et forlig, der betød en devaluering af den danske krone. Dette ville betyde stigninger i produktionsomkostninger, der ville ramme industriejerne, en del af de konservatives vælgerbagland.

Forliget kom i hus i Staunings lejlighed natten mellem den 29. og 30. januar og lagde således op til, at alle fik indrømmelser på deres område. På kort sigt var målet at afværge en storkonflikt, hvilket man gjorde ved at forlænge den allerede gældende overenskomst - det betød opretholdelse af forbuddet mod både strejker og arbejdsgivernes lockout. De arbejdsløse fik forlænget deres dagpengeperiode, og samtidig fik Steincke indført den socialreform, han havde arbejdet på i flere år. Landbruget fik sin nedskrivning af kronen, forlængelse af kreditter samt en nedsættelse af ejendomsskatter. Ligeledes blev en række langsigtede tiltag iværksat blandt andet statslig deltagelse i det almene boligbyggeri og offentlig anlægsarbejde så som S-togsnettet i Københavns Havn og Den gamle Lillebæltsbro

Kanslergadeforliget banede også vejen for en handelsaftale, der skulle dæmme op for konsekvenserne af Ottawa-aftalen fra 1932. Folketingets partier enedes om, at Valutacentralen skulle bestå. Englænderne måtte ikke hæve toldsatterne på det danske smør, og samtidig gik de med

til at købe flæsk af Danmark svarende til 62 % af alt det flæsk, England importerede. Til gengæld skulle Danmark importere flere engelske varer – herunder kul. I forlængelse af aftalen med England indførtes svinekort, så svineproduktionen begrænsede sig til de engelske afsætningsmuligheder. Svinekortene skulle i den forbindelse indgå som kontrolmulighed for, at alle svineavlere fik mulighed for at afsætte deres svin.

Kanslergadeforligets indgåelse cementerer det danske folkestyre som et konsensusdemokrati, også kaldet det samarbejdende folkestyre. Grundstenen blev herefter lagt for yderligere forlig op igennem 1930'erne og for eftertiden generelt. Aftalens resultater havde både et kort og langt sigte. På den korte bane forlængede politikerne strejke og lockout forbuddet og gav økonomiske indrømmelser i form af blandt andet en devaluering af kronen. På længere sigt blev den socialreform som K.K. Steincke havde arbejdet på i mange år vedtaget. Det er særligt socialreformen som fremhæves når der tales om Kanslergadeforliget. Reformen gav på kortere sigt en forlængelsesperiode af arbejdsløshedsforsikringen. På længere sigt blev hele strukturen i sociallovgivningen omlagt. Særlig vigtig er i den forbindelse fastsættelsen af hvem der skulle modtage, og hvor meget de enkelte modtagere skulle have i offentlig forsørgelse. Indtil 1933 havde udbetalingen hvilket på skønssager og ikke efter fast forankrede juridiske principper. Efter vedtagelsen af socialreformen blev denne praksis omlagt, og principperne for hvem og hvor meget der skulle udbetales, blev fastsat efter de samme principper i hele landet.

Et andet vigtigt tiltag ved socialreformens indførelse var, at man mindskede den gruppe i samfundet, der modtog fattighjælp. Som modtager af fattighjælp mistede man grundlovssikrede rettigheder så som stemmeretten. Dette princip søgtes der igennem reformen at blive gjort op med ved at mindske gruppe af personer der modtog fattighjælp.

S. 4-5: De arbejdsløse

Emnet "de arbejdsløse" sætter gennem billeder og breve fokus på den arbejdsløses historie. Tanken er at give de arbejdsløse et ansigt og herigennem synliggøre 'den lille historie i den store fortælling.

Hvert år til jul modtog Stauning flere hundrede breve fra folk som ønskede ekstra penge til jul, som han betalte af sin egen lomme. De fleste modtog enten 5, 10 eller 15 kr. Enkelte fik også donationer på 20 kr. Brevene er et billede på nøden i 1930'erne og giver et indblik i nogle af de problemer, som folk havde at slås med. Man kan under Kanslergadeforliget på [www. arbejdermuseet.dk](http://www.arbejdermuseet.dk) finde flere eksempler på breve skrevet til Stauning. Fokus på de arbejdsløses skæbne understøttes af Anton Hansens tegninger, der i samtidens venstreorienterede aviser blev anvendt til at gøre opmærksom på nøden.

S. 6-7: De arbejdsløse fra Nakskov

Hvor foregående afsnit gav et indblik i de arbejdsløses situation, tegner afsnittet "De arbejdsløse fra Nakskov" et billede af, *hvad* de arbejdsløse gjorde for at gøre opmærksom på deres situation. Den berømte Nakskov-episode er blot en blandt flere, hvor de arbejdsløse demonstrerede for at skabe opmærksomhed omkring deres situation.

Krisen havde i 1930 ramt værftsindustrien i byen med mange arbejdsløse som konsekvens heraf. Der var således et stort antal langtidsledige, imens andre gled ind og ud af ansættelser. Om sommeren i højkonjunkturperioder var der som oftest næsten fuld beskæftigelse, imens arbejdsløshedsprocenten steg i perioderne med lavkonjunktur, som ofte faldt om vinteren. At glide ind og ud af forskellige ansættelser havde alvorlige konsekvenser for de involverede mennesker, da de som oftest ikke nåede at blive understøttelsesberettigede i arbejdsløshedskasserne. Andre gled ind og ud af fagforeninger alt afhængigt af, om de havde arbejde, og mange blev som følge af arbejdsløsheden hjemløse, fordi de ikke kunne betale deres husleje. De mest udsatte grupper var de unge og de ufaglærte arbejdere.

Situationen blev yderligere tilspidset ved den årlige 1. maj, som byrådet havde forbudt. Arbejderne,

som var kommunistisk organiserede, gik til modstand mod dette forbud, og det kom til sammenstød mellem arbejderne og politiet den følgende dag. Politiet mødte mandstærkt op og havde ligeledes alarmeret militæret. Det kom til anholdelser, og bøder og fængselsstraf blev konsekvensen for flere af de arbejdere, der havde deltaget. En af de anholdte var det socialdemokratiske byrådsmedlem Emil Koch, som efterfølgende meldte sig ud af Socialdemokratiet. Han fik et års forbedringshus, hvor de andre anholdte fik mellem 4 og to et halvt års fængsling. Samme efterår stadfæstede Højesteret fængselsdommen, og det førte endnu en gang demonstrationer med sig. Op imod 10.000-15.000 demonstranter mødte op foran Christiansborg, hvor lederen for Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) Aksel Larsen holdt tale fra Københavns Kanal. Krisen førte også flere strejker med sig, og i 1936 indførtes den lockout som Stauning havde ønsket at undgå ved et forbud i Kanslergadeforliget.

Nakskov-sagen viser imidlertid også det interne opgør på venstrefløjen mellem de danske kommunister og Socialdemokratiet, det arbejderne der krævede bedre forhold var kommunister, imens byrådet var socialdemokratisk.

Socialdemokratiet havde det grundlæggende svært ved, at de danske kommunister så åbenlyst tilkendegav deres støtte til styret i Sovjetunionen, som Socialdemokratiet anså som dybt antidemokratisk i sin praktiske forvaltning af magten. Tilsvarende mente kommunisterne, at socialdemokraterne forrædte deres vælgere ved at indgå brede forlig på bekostning af arbejderne. Særligt Kanslergadeforligets indgåelse vakte stor opstandelse blandt kommunisterne, da Stauning beholdt det allerede indførte strejkeforbud. Kommunisterne mente, at den socialdemokratiske statsminister ikke kun svigtede sit vælgerbagland, men også fratog arbejderne deres grundlovssikrede rettigheder til at strejke. Ligeledes skyldtes uenighederne rivaliseringer om, hvilket af partierne, der var det reelle arbejderparti. DKP blev anset som ballademagere og et parti, der ville splitte arbejderklassen, mens kommunisterne gjorde Socialdemokratiet opmærksom på dets relativt revolutionære fortid, og i den nuværende situation anså det som "klasseforrædere" og "socialfascister".

Igennem hele årtiet kom det til flere arbejdsløshedsdemonstrationer, og særligt de danske kommunister fik vind i sejlene, hvilket blandt andet kom til udtryk ved folketingsvalget i 1932, hvor partiet gik fra 3.656 stemmer ved valget i 1929 til 17.000 stemmer, og for første gang kom i folketinget til stor frustration for socialdemokraterne.

Uddraget af hæftet Nakskov-sagen er skrevet til støtte for de dømte Nakskov-arbejdere og bestod af prominente personligheder som Martin Andersen Nexø, Tom Kristensten og Hans Scherfig. Citatet der er fremhævet s. 7 illustrerer således både Nakskov-episoden og den grundlæggende uenighed, der var imellem de to partier.

Det fremhævede citat s. 6 skal i den forbindelse sætte fokus på, at komitéen mente, at anholdelsen var ulovlig ved at drage en parallel til dommene i forbindelse med Slaget på Fælleden, der også er et af historiefagets kanonpunkter.

S. 8-9: De unge

Krisen gik særligt ud over den unge del af befolkningen. I lyset af krisen søgte de unge svar i de forskellige partiers ungdomsfraktioner. Der var i samtiden en generel angst for, at lediggang blandt de unge ville føre dem ud i både kriminalitet og politisk uføre, det vil sige, at de ville falde for enten den nazistiske eller kommunistiske propaganda. I 1933 havde man ved loven om ungdomsarbejdsløshed opfordret de unge arbejdsløse til at deltage i arbejdsløshedsforanstaltninger, som staten havde iværksat. I 1938 var denne opfordring konverteret til et krav. Hvis man ikke deltog i det statsforanstaltede arbejde, ville man miste sin arbejdsløshedsunderstøttelse. Medlemsantallet i ungdomsfraktionerne hos en lang række partier steg kraftigt i perioden; det gjorde ligeledes den militaristiske profil, partierne havde. I ungdomsfraktionerne hos partierne Socialdemokratiet, Det Konservative Folkeparti, Danmarks Kommunistiske Parti og Danmarks

Nationalsocialistiske Arbejderparti blev de unges fremfærd mere voldeligt. Det var åbenlyst at ungdomsfraktioner fik deres inspiration blandt de militaristiske bevægelser i verden omkring Danmark. Særlig Konservativ Ungdom flirtede kraftigt med nazismen og blev med 30.000 medlemmer det største ungdomsparti i landet. Moderpartiets leder John Christmas Møller tog stærk afstand fra ungdomspartiet og understregede på det kraftigste partiets demokratiske forankring, trods afdelingens politiske drejning.

Et bredt spekter af partipolitikerne fandt udviklingen blandt de danske unge ganske foruroligende. Dette førte i 1933 til et uniformsforbud, som var tiltænkt ungdomsorganisationerne. Året efter fulgte uroløvene, der strammede våbenlove og forbød foreninger, der på voldelig vis ville forstyrre offentlige anliggender.

De hyppigste kampe foregik mellem ungdomsfraktionerne på højrefløjen i form af fraktionerne hos DNSAP og de konservative på den ene side og fraktionerne hos kommunisterne og socialdemokraterne på den anden side. Men også internt på venstrefløjen fandt kampe sted mellem kommunisterne og socialdemokraterne, der illustrerede den grundlæggende antipati der fandtes mellem de to partier og dets tilhængere.

På lige fod med de øvrige ungdomspartifraktioner bar medlemmerne i Dansk Socialdemokratisk Ungdom også uniformer – de var blå og havde et dertil hørende rødt tørklæde. I 1931 øgede en gruppe unge socialdemokrater, udsprunget af Socialdemokratiske Studenter, kampen mod de fascistiske strømninger i landet og havde i den forbindelse særlig fokus på de konservative stormtroppers virksomhed. Partiet havde således til hensigt at styrke sit ideologisk socialistiske grundlag i kampen mod de fascistiske strømninger i samtiden.

Et af medlemmerne var den unge Jens Otto Krag, der senere skulle blive Danmarks statsminister. Denne forholdsvis lille gruppe af socialdemokratiske unge, hvis aktiviteter i langt de fleste tilfælde var centreret om Københavnsområdet, ville vælte den siddende ledelse, men den senere statsminister H.C. Hansen afværgede kuppet, og bevægelsen gik mere eller mindre i sig selv fra 1934.

Kampen mod de fascistiske idéer skulle ske ved at anvende de metoder, som modstanderne anvendte. Derfor blev der taget nøje mål af modstandernes propaganda, hilse- og uniformskodeks. Den danske trepils-bevægelse kopierede langt hen ad vejen sit ideologiske forbillede i den tyske Eiserner Front, og det blev den russisk fødte Sergej Tschachotin, der skulle blive den danske bevægelses hovedtænker.

Pilene symboliserede bevægelsens hovedmodstandere; kommunisterne, monarkisterne og nationalsocialisterne. Som modstykke til nazisternes hilsen hilste medlemmerne med knyttede næver. På linje med DSU skabtes der i forbindelse med SD ordensværnet Aktive Socialistiske Front. Ligeledes stiftedes Socialdemokratisk Propagandaforening, hvor man kunne købe emblemer, manchetknapper, ringe og andet der viste, at man bekendte sig til den danske tre-pilsbevægelse. I anden halvdel af årtiet nedtonede venstrefløjen sin militante fremfærd og blev derimod aktiv i den danske fredsbevægelse.

De udvalgte kilder ønsker at sætte fokus på den interne strid på venstrefløjen om end de samlet kæmpede imod fraktioner på højrefløjen. Dette illustreres igennem uddraget om Werner Nielsens død fra avisen Rød Ungdom og billederne hvor trepileflagene ses anvendt i praksis. Ligeledes er et uddrag af Alvilda Larsens tale *Vi vil leve* valgt, da den opfordrer til fred og sammenhold om det danske folkestyre. Dette synes imidlertid paradoksalt, når der ses på de voldelige handlinger, der øvrigt fandt sted imellem ungdomsfraktioner, og det faktum at hun opfordrer til voldelig kamp, hvis det findes nødvendigt.

S. 10-11: De unge spaniensfrivillige

Kampen mellem højre- og venstrefløjen havde også et internationalt, perspektiv hvilket illustreres

igennem fortællingen om brødrene Nielsen, der tog til Spanien.

Over 500 danskere primært unge kommunister, rettede deres fokus mod krigen i Spanien, der udbrød i 1936. Den fascistiske leder Franco havde iværksat et militæroprør, der havde til hensigt at styrte folkefrontsregeringen, der var en koalition mellem det republikanske venstre, kommunisterne, den republikanske union samt to mindre catalanske partier. Krigen fik stor international bevågenhed, og Den internationale Brigade dannedes med frivillige fra hele verden.

I 1937 gennemførte rigsdagen en lov, der forbød danskere at deltage i krigen, og de danskere, som valgte at rejse til Spanien, gjorde det herefter illegalt. Forbuddet var blevet iværksat efter indblanding fra den internationale komité for gennemførelsen af aftalen mellem de ikke-europæiske stater om ikke-indblanding i borgerkrigen.

Uddraget af interviewet med den ene af brødrene Nielsen giver et unikt indblik i de overvejelser, som brødrene gjorde sig inden de tog af sted, men sætter også fokus på forskellige type kilder som information til fortiden.

S. 12-13 Demokratiet

Allerede i 1930 var man i Danmark begyndt at tale om konsekvenserne af den økonomiske globale krise for Danmark. Stauning anerkendte nok krisens omfang, men ifølge ham klarede Danmark sig økonomisk bedre end så mange andre nationer. Han argumenterede for, at landet havde haft flere gode høstår, og prisfald på råstoffer som anvendtes i både landbruget og industrien var faldende. Han var sig ganske bevidst, at man mærkede et fald i priser på færdigfabrikerede varer, og godt nok var konjunkturerne faldet i et globalt perspektiv, men han opfattede det mere som af forbigående karakter som en konstant og grundlæggende strukturel krise. I løbet af 1931, i takt med at krisen bed sig fast, ændrede han opfattelse. Han måtte erkende, at krisen havde en mere omfattende karakter end først antaget. Grundlaget for Staunings politiske projekt *Danmark for folket* var lagt.

I 1931 havde man på Socialdemokratiets partikongres besluttet, at partiprogrammet fra 1913 skulle revideres, og et nyt princip- og arbejdsprogram skulle udfærdiges. Man nedsatte i den forbindelse en arbejdsgruppe indenfor partiet, der skulle arbejde med det nye program. Sideløbende med arbejdsgruppen arbejdede Stauning på et nyt partiprogram, der skulle tegne partiets politiske profil i tiden, der skulle komme. Stauning så nødvendigheden af en dybtgående ideologisk revision af partiets politiske program i arbejdet med at løse den økonomiske krise. Dette projekt skulle bistå det politiske arbejde der udførtes i lands- og folketinget. Den 23. maj 1934 fremførte Stauning sit nye arbejdsprogram, *Danmark for folket*, for partiets hovedbestyrelse, og i 1935 blev det vedtaget som partiprogram på socialdemokratiets årlige partikongres. Udformningen af det nye principprogram, som arbejdsgruppen havde været i gang med siden 1931, blev sat på stand by, indtil nyere og lysere tider skulle komme.

Programmet anviste både økonomiske og politiske retningslinjer for, hvorledes politikerne skulle håndtere og arbejde sig ud af krisen.

Med sin økonomiske vision i *Danmark for folket* understregede Stauning sit syn på den sovjetiske planøkonomi; han anså statsreguleringen af økonomien for at være måden, hvorpå man kunne komme krisen til livs. Stauning var af den klare opfattelse, at den økonomiske krise var et symptom på, at liberalismen og den frie markedsøkonomi havde spillet fallit. Ligesom ved

Kanslergadeforligets indgåelse var årtiet præget af forlig og aftaler, som betød regulering og statsindgreb. Stauning ønskede ikke revolutionære samfundsændringer, men var inspireret af planøkonomisk tænkning som en måde at løse de økonomiske problemer på. Selv Venstre, der i mange år havde holdt sig til den liberale måde at anskue økonomien på, måtte i løbet af 1930'erne acceptere statsindgreb som en nødvendighed.

Staunings politiske projekt med *Danmark for folket* var særlig vigtigt, idet det lagde grundstenen til partiets transformation fra et klasseparti til et folkeparti. De økonomiske visioner skulle gå hånd i hånd med den folkelige opbakning til projektet, og den opbakning ville man kun opnå, hvis man

appellerede bredt. Stauning ville med *Danmark for folket* mobilisere følelsen af samhørighed og sammenhold – på tværs af politiske skillelinjer og klasseskel; heraf overgangen fra et klasse- til et folkeparti. Ikke alene havde krisen skabt store økonomiske udfordringer, men i en national sammenhæng havde den også rokket ved den fælles tro på det danske folkestyre. Det var således særlig vigtigt at genskabe denne følelse for at dæmme op for de antidemokratiske tendenser, som truede fra syd, men som også havde bidt sig fast i visse grupper af den danske befolkning. I tillæg til udsendelsen af *Danmark for folket* blev der ligeledes komponeret en sang af samme navn af arbejderdigteren Oskar Hansen samt fremstillet en film, der skulle sprede Staunings budskaber fra *Danmark for folket*.

Ved folketingsvalget i 1935 vandt Socialdemokratiet med parolen *Stauning eller kaos* 46 % af alle de afgivne stemmer. Dermed fik partiet det bedste valgresultat siden sin stiftelse i 1870'erne, et resultat som aldrig siden er blevet overgået. Efter valget fortsatte han i regeringssamarbejdet med Det Radikale Venstre med at efterstræbe brede forlig. Klassekampen var forsat afblæst.

S. 14-15: Situationen efter /Arbejdsløshed, unge og demokrati

Situationen efter:

Som overskriften indikerer, afsluttes hæftet med at beskrive Danmarks vej ud af krisen. For at give eleverne en kronologisk forståelse for en tid der afløser 1930'erne, indledes afsnittet med kort at komme ind på den tyske besættelse af landet.

Afslutningen lægger ligeledes op til en definition på hvad det samarbejdende folkestyre er, og hvorledes det relaterer sig dels til Kanslergadeforliget dels til de problemer, som krisen forårsagede i Danmark, og som forliget forsøgte at dæmme op for. Den følgende side 15 samler således op på de forgangne emner ved at bruge tre billeder, som hver især symboliserer emnerne. Spørgsmålene på denne side relaterer sig i den forbindelse til elevernes egen samtid og forsøger at skabe sammenhæng mellem fortid, nutid og fremtid ved at lade eleverne reflektere over de pointer der er blevet præsenteret for i gennemgangen af de tre emner.